

УДК 351.86:355

Клименко Наталія

ORCID ID 0000-0001-5223-8166

e-mail: nataly73@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

[https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-218-233](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-218-233)

Анотація. В сучасному світі відбувається перехід системи цивільного захисту від реагування на можливі надзвичайні ситуації до забезпечення стійкості держави під час різних кризових ситуацій, а також посилення взаємодії органів управління та сил цивільного захисту зі збройними силами та правоохоронними органами. В Україні цей процес відбувається у складних умовах воєнного стану, введеного внаслідок масштабного вторгнення військ російської федерації на територію України. Проведене дослідження свідчить про те, що особливостями забезпечення цивільного захисту в умовах воєнного стану є таке. Єдина державна система цивільного захисту, на яку покладається його забезпечення, з 24.02.2022 року функціонує одночасно у двох режимах: режимі надзвичайної ситуації, встановленому з метою ліквідації наслідків медико-біологічної надзвичайної ситуації природного характеру державного рівня і забезпечення санітарного й епідемічного благополуччя населення, та перебуває у готовності до виконання завдань за призначенням в особливий період, у тому числі у воєнний час, з урахуванням особливостей відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, законів України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». На неї покладається ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, які відбуваються не лише у повсякденних умовах, в умовах режиму надзвичайної ситуації та карантину, а й під час воєнного стану. Водночас варто зазначити, що за шість місяців масштабних бойових дій виявлення та знищення вибухових предметів набуло масштабів гуманітарного розмінування, рятування людей з-під завалів унаслідок потрапляння ракет або їхніх уламків стало масовим явищем, як і ліквідація аварій на об'єктах життєзабезпечення та критичної інфраструктури. А в умовах неможливості проведення опалювального сезону в окремих районах областей, де ведуться активні бойові дії, додається ще й проведення обов'язкової евакуації цивільного населення у більш безпечні регіони. Крім того, є непоодинокі випадки, коли аварійно-рятувальні підрозділи не можуть дістатися місць проведення робіт через їх постійні обстріли військами країни-агресора, що значно ускладнює рятувальні та відновлювальні роботи.

Ключові слова: воєнний стан, цивільний захист, кризові надзвичайні ситуації.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття відзначається глибинною кризою системи міжнародної безпеки, однією з причин якої є так звані гібридні війни, під час яких їх учасники використовують широкий спектр невійськових засобів впливу (політичних, економічних, соціальних, інформаційних, екологічних та інших). Брак адекватних заходів протидії «гібридним війнам», нехтування одним із їх ініціаторів нормами міжнародного гуманітарного права призвели до розв'язання рф повномасштабної війни у центрі Європи. Все це відбувається на тлі масштабної пандемії COVID-19, яку, незважаючи на запровадження масової вакцинації, світовій спільноті досі так і не вдалося остаточно подолати. За таких реалій відбувається перехід систем цивільного захисту від реагування на можливі надзвичайні ситуації до забезпечення стійкості держави під час різних кризових ситуацій, а також посилення взаємодії органів управління та сил цивільного захисту зі збройними силами та правоохоронними органами [1]. У країні такий перехід здійснюється в дуже складних умовах спочатку антитерористичної операції, а згодом операції Об'єднаних сил на Сході України, з часом до цього додався карантин, запроваджений для протидії світовій пандемії COVID-19, а сьогодні країна вже понад пів року живе в умовах воєнного стану, введеного внаслідок масштабного вторгнення військ рф на територію України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. С. Андреев [2] обґрунтовує механізми формування інституціональних засад розвитку державних систем цивільного захисту в сучасних умовах та показує невідповідність цих засад спектру та масштабу загроз у різних сферах життєдіяльності людини, суспільства і держави: природній, техногенній, соціальній, воєнній тощо. Крім того, дослідник обґрунтовує комплекс базових теоретико-методологічних положень і практичних рекомендацій, що в сукупності та взаємозв'язку розв'язують цю проблему.

Дослідження К. Белікової [3] присвячено визначенню теоретико-методологічних засад функціонування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного

захисту як основоположного елементу системи управління в цивільному захисті.

П. Волянський спільно з іншими науковцями [4] дослідив визначення, принципи й заходи цивільного захисту, структуру системи управління в надзвичайних ситуаціях та охарактеризував комплекс заходів з оперативного управління ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації, а також принципи формування й реалізації технологій інформаційної підтримки та інформаційно-аналітичного супроводу ухвалення управлінських рішень за умов надзвичайних ситуацій і методологію кризового менеджменту.

Дисертація О. Лещенка [1] присвячена теоретико-методологічному обґрунтуванню впливу сучасних воєнно-політичних конфліктів на безпеку життєдіяльності населення і суспільства та розробленню засад трансформації вітчизняної системи цивільного захисту в сучасному безпековому середовищі. Автор проаналізував особливості систем цивільного захисту у забезпеченні безпеки держав євроатлантичного безпекового простору та узагальнив досвід убезпечення населення й територій у районі проведення антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил.

С. Потеряйко [5] обґрунтував необхідність реформування сектору безпеки і оборони загалом та єдиної державної системи цивільного захисту зокрема, оскільки її стан як складника забезпечення національної безпеки в умовах конфлікту гібридного типу не відповідає сучасним викликам українському суспільству і потребує реорганізації та розвитку, зокрема через удосконалення її нормативно-правового забезпечення.

В. Терент'єва та О. Твердохліб [6] здійснили загальний огляд функціонування Механізму цивільного захисту ЄС, а також продемонстрували його функціональний аспект у сучасних умовах суспільного розвитку, технологічні особливості й обставини його активації у відповідь на запити країн усередині ЄС і за його межами, пов'язані з їхньою неспроможністю самостійно подолати чи мінімізувати наслідки виникнення надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру.

Також в одній з наших попередніх праць [7] було

викладено основи державного управління в умовах надзвичайних ситуацій, у тому числі основи цивільного захисту та управління ризиками, а також визначено особливості управлінської діяльності в умовах надзвичайних ситуацій.

Разом із тим переважна більшість праць стосується розв'язання проблем забезпечення цивільного захисту в умовах повсякденної діяльності у мирний час, режиму надзвичайної ситуації, запровадженого внаслідок поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, а також захисту населення і територій в районі проведення антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил.

Проте з 24.02.2022 р. до режиму надзвичайної ситуації та карантину додався режим воєнного стану, за якого відбулося переведення підрозділів цивільного захисту у готовність до виконання завдань за призначенням в особливий період. У цей період, у тому числі у воєнний час, єдина державна система цивільного захисту функціонує відповідно до Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, законами України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також іншими нормативно-правовими актами [8].

Метою статті є дослідження особливостей забезпечення цивільного захисту в умовах введеного на всій території України воєнного стану.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження слугували сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких, зокрема: індуктивний та дедуктивний – для аналізу й узагальнення інформації з тематики дослідження; аналізу – під час опрацювання наукових і правових джерел за темою дослідження; узагальнення – для узагальнення опрацьованих матеріалів; прогнозування та синтезу – для формулювання висновків та рекомендацій за результатами дослідження.

Виклад основного матеріалу. З 2014 року в Україні активні бойові дії відбувалися лише на території окремих регіонів Донецької та Луганської областей. Тож необхідність забезпечення цивільного захисту під час антитерористичної

операції на Донбасі, яка проводилась з метою подолання терористичної загрози та збереження територіальної цілісності, обмежувалась лише цими регіонами.

У квітні 2018 року, з початком проведення операції Об'єднаних сил у зонах безпеки та районі бойових дій, було встановлено особливий порядок з метою забезпечення життєво важливих інтересів суспільства і держави під час надання відсічі збройної агресії у зонах безпеки, прилеглих до району бойових дій [9].

У березні 2020 р. згідно з розпорядженням Уряду України [10] для єдиної державної системи цивільного захисту на всій території України було встановлено режим надзвичайної ситуації з метою ліквідації наслідків медико-біологічної надзвичайної ситуації природного характеру державного рівня, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, який з певною періодичністю продовжувався, і за останнім рішенням триватиме до 31.12.2022 р.

А з 24.02.2022 р. ситуація в країні докорінно змінилася: внаслідок масштабного збройного вторгнення військ РФ на територію України в країні згідно з Указом Президента України [11] введено воєнний стан. На підставі цього за рішенням Уряду України з метою приведення у готовність єдиної державної системи цивільного захисту до виконання завдань за призначенням в умовах воєнного стану було введено в дію план цивільного захисту України на особливий період із встановленням ступеня готовності «повна готовність». Також доручалось обласним державним адміністраціям забезпечити проведення евакуації населення з районів збройних конфліктів, а також ухвалити рішення про евакуацію населення у разі загрози або виникнення збройних конфліктів на території, на яку поширюється їх юрисдикція. А також забезпечити проведення евакуації матеріальних та культурних цінностей у разі загрози їх знищення [12].

У двох останніх режимах країна живе вже понад пів року.

У цей час відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Порядку здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях,

де введено воєнний стан [13], на підконтрольній Україні території вночі діє комендантська година, яку в регіонах, наближених до районів ведення активних бойових дій, періодично продовжують і на світлу частину доби для боротьби з ворожими диверсійно-розвідувальними групами та корегувальниками.

Крім того, варто зазначити, що з перших днів війни в країні було в повному обсязі застосовано системи оповіщення та інформування населення про повітряну тривогу: через АТ «НСТУ», державні й публічні телерадіокомпанії, комунальні, громадські та інші теле-, радіоорганізації незалежно від форми власності з використанням їх телемереж та мереж ефірного радіомовлення; через операторів електронних комунікацій із залученням електронних комунікаційних мереж загального користування (телефонний зв'язок, текстові повідомлення); через інтернет-ресурси (сайти, соціальні мережі) [14]. До цього переліку варто також додати месенджери та мобільні застосунки, які сьогодні вже засвідчили свою ефективність (яскравим прикладом цього є мобільний застосунок «Київ цифровий»). Крім того, у вересні 2022 року Державна служба України з надзвичайних ситуацій розпочинає тестування нової системи оперативного інформування населення про загрози, надзвичайні ситуації за допомогою операторів мобільного зв'язку Київстар, Vodafone та Lifecell, яка передбачає надсилання текстових повідомлень зі звуковим сигналом на телефон завдяки технології Cell Broadcast, яка має переваги над SMS-повідомленнями у швидкості отримання сповіщень, гнучкості у виборі локацій для інформування, наявності звукового сигналу навіть за вимкненого звуку на смартфоні абонента.

Також з моменту отримання повідомлення про повітряну тривогу і до оголошення про відбій повітряної тривоги припиняється робота підприємств, установ та організацій з обов'язковим переміщенням персоналу та відвідувачів до найближчих укриттів цивільного захисту, а якщо це неможливо – застосовується «правило двох стін». В окремих населених пунктах на цей час припиняється робота наземного громадського транспорту з висадкою пасажирів та прямуванням

їх до найближчих укриттів цивільного захисту.

Унаслідок активних бойових дій на території північних, східних та південних областей країни значна кількість підприємств була змушена призупинити або припинити господарську діяльність. Руйнувань і пошкоджень зазнали більшість підприємств, що формують бюджет цих регіонів, це ж стосується і частини містоутворювальних підприємств, об'єктів життєзабезпечення та критичної інфраструктури. Зменшилась економічна активність малих та середніх підприємств, частина з них була переміщена до більш безпечних регіонів або ж повністю припинила свою діяльність. Руйнувань також зазнали заклади освіти, культури, охорони здоров'я, торговельні центри, об'єкти транспортної інфраструктури, приватні та багатоквартирні будинки, господарські споруди тощо на всій території України. Все це супроводжується травмуванням та загибеллю цивільного населення.

Тож з початку війни понад 8 млн осіб стали вимушеними переселенцями в межах України, а ще понад 7,5 млн (переважно жінки з дітьми) покинули її межі, рятуючись від постійних обстрілів та залишаючи райони ведення активних бойових дій і території, що опинились у тимчасовій окупації. Крім того, за цей час війська країни-агресора захопили два ядерні об'єкти на території України – Чорнобильську та Запорізьку атомні електростанції. І якщо територію Чорнобильської атомної електростанції після пограбування об'єкта було залишено на початку березня, то обстріли захопленої Запорізької атомної електростанції можна класифікувати як акт ядерного тероризму, який загрожує світові ядерною катастрофою у центрі Європи та яким РФ намагається шантажувати світову спільноту.

Варто також зазначити, що сьогодні в населених пунктах, що зазнали тимчасової окупації, фіксуються випадки подавання неочищеної технічної води, без проведення дезінфекції, через зруйновані інженерні мережі, яка може містити патогенні віруси і бактерії, що призведуть до виникнення та масового поширення різного роду інфекційних захворювань. Ще одним із ризиків для безпеки населення та довкілля є лісові та степові пожежі й пожежі хлібних масивів, що виникають унаслідок вибухів боєприпасів або умисних підпалів у зонах ведення

бойових дій [15, с. 56–58]. Крім того, на тимчасово окупованих територіях України та на територіях уздовж лінії зіткнення часто ускладнена або неможлива робота аварійних та рятувальних служб унаслідок постійних обстрілів та ведення бойових дій.

В умовах воєнного стану особливістю посівної кампанії та збирання врожаю у 2022 році стала необхідність перед початком польових робіт в обов'язковому порядку проводити огляд полів працівниками піротехнічних служб для виявлення покинутої ворожої техніки, боєприпасів чи інших вибухонебезпечних предметів або їх залишків. У зв'язку з цим та з метою проведення гуманітарного розмінування території України у Державній службі України з надзвичайних ситуацій створюється 80 нових піротехнічних підрозділів. В їх технічному укомплектуванні допомагають міжнародні партнери, які виявляють бажання щодо направлення в Україну піротехнічних команд для здійснення гуманітарного розмінування [16].

Ще однією з проблем є неможливість забезпечення тепlopостачання в осінньо-зимовий період у населених пунктах, які зазнали масштабних руйнувань систем життєзабезпечення та критичної інфраструктури (системи опалення, водо-, електро- та газопостачання). Тож, зважаючи на це, наприкінці липня 2022 р. на підставі норм статті 33 Кодексу цивільного захисту України [8] за рішенням Уряду України створено Координаційний штаб з питань підготовки проведення обов'язкової евакуації населення Донецької області в умовах воєнного стану [17] і запроваджено обов'язкову евакуацію населення неокупованих районів Донецької області перед початком опалювального сезону. До штабу увійшли представники міністерств, силових відомств та обласних військових адміністрацій. Таке рішення зумовлено тим, що внаслідок постійних обстрілів територій, наближених до районів ведення активних бойових дій, або тих, що перебувають у зоні досягнення ворожих ракетних систем залпового вогню, у Донецькій області немає газопостачання через постійне руйнування газопроводів, що не дасть змоги розпочати опалювальний сезон в осінньо-зимовий період.

Донецька область є першою, де здійснюється обов'язкова евакуація, але прогнози експертів свідчать про те, що вона може бути поширена й на інші регіони через погіршення ситуації з початком осінньо-зимового опалювального періоду, коли подача тепла тепломережами значно ускладниться внаслідок цілеспрямованих атак агресора на об'єкти теплоенергетики. Зокрема, це стосується окремих частин Запорізької, Миколаївської, Харківської областей, які можуть залишитись без тепло- та електроенергії внаслідок цілеспрямованого руйнування об'єктів їх забезпечення й неможливості їх відновлення [18].

Таким чином, необхідно зазначити, що активні бойові дії на території країни спричинили умови для виникнення масштабних надзвичайних ситуацій з комплексними наслідками на сьогодні та віддалену перспективу [1, с. 161]. За таких умов перед функціональними та територіальними підсистемами єдиної державної системи цивільного захисту виникає необхідність у виконанні низки завдань, більшість з яких непритаманна для повсякденної діяльності та умов карантину, серед яких, зокрема:

- проведення роз'яснювальної роботи серед населення з метою дотримання ним заходів безпеки під час повітряної тривоги, виявлення вибухонебезпечних предметів тощо, а також контроль за дотриманням вимог заходів безпеки;

- обстеження укриттів цивільного захисту в загальноосвітніх закладах і закладах вищої та професійно-технічної освіти тощо;

- ліквідація наслідків впливу засобів ураження під час бойових дій у населених пунктах, на територіях та водних об'єктах, зокрема гуманітарне розмінування територій, звільнених від окупації (населених пунктів, лісосмуг, об'єктів транспортної інфраструктури, сільськогосподарських угідь, водойм тощо);

- вжиття заходів для відновлення роботи об'єктів критичної інфраструктури сфери забезпечення життєдіяльності населення (водо-, електро-, газо-, теплопостачання), які зазнали руйнувань та пошкоджень внаслідок обстрілів військами країни-агресора;

- гасіння пожеж, пошук та рятування людей, які опинилися під завалами у зруйнованих унаслідок ракетних обстрілів приватних та багатоповерхових будинках, будівлях підприємств та торговельних комплексів тощо;

- залучення до ліквідації наслідків ведення бойових дій міжнародних організацій.

Висновки та напрями подальших досліджень. Проведене дослідження свідчить про те, що особливостями забезпечення цивільного захисту в умовах воєнного стану є таке. Єдина державна система цивільного захисту, на яку покладається його забезпечення, з 24.02.2022 р. функціонує одночасно у двох режимах: режимі надзвичайної ситуації, встановленому з метою ліквідації наслідків медико-біологічної надзвичайної ситуації природного характеру державного рівня і забезпечення санітарного й епідемічного благополуччя населення, та перебуває у готовності до виконання завдань за призначенням в особливий період, у тому числі у воєнний час, з урахуванням особливостей, що визначаються згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, законами України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». На її територіальні та функціональні підсистеми й сили цивільного захисту покладається ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, які відбуваються не лише у повсякденних умовах, в умовах режиму надзвичайної ситуацій та карантину, а й під час воєнного стану. Водночас варто зазначити, що за шість місяців масштабних бойових дій виявлення та знищення вибухових предметів набуло масштабів гуманітарного розмінування, рятування людей з-під завалів унаслідок потрапляння ракет або їхніх уламків стало масовим явищем, як і ліквідація аварій на об'єктах життєзабезпечення та критичної інфраструктури. А в умовах неможливості проведення опалювального сезону в окремих районах областей, де ведуться активні бойові дії, додається ще й проведення обов'язкової евакуації цивільного населення у більш безпечні регіони. Крім того, є непоодинокі випадки, коли аварійно-рятувальні підрозділи не можуть дістатися місць проведення робіт унаслідок постійних обстрілів військами країни-агресора, що значно ускладнює рятувальні та

відновлювальні роботи. Тож у перспективі важливим є визначення необхідності узагальнення набутого досвіду забезпечення цивільного захисту в умовах воєнного стану з метою врахування у подальшій діяльності єдиної державної системи цивільного захисту в кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Лещенко О. Я. Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу: дис. ... канд. політ. наук. : спец. 21.01.01 «Основи національної безпеки держави (політичні науки)» / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2020. 293 с.
2. Андреев С. О. Державні системи цивільного захисту : інституціональні засади та проблеми розвитку : монографія / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків : Тім Пабліш Груп, 2017. 432 с.
3. Белікова К. Г. Теоретико-методологічні засади функціонування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України : дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми держ. упр.» / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2021. 504 с.
4. Волянський П. Б., Гур'єв С. О., Соловійов О. С., Терент'єва А. В. Кризовий менеджмент і принципи управління ризиками в процесі ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій : монографія / Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту. Вид. 2-ге, виправ. та доповн. Київ : Парлам. вид-во, 2021. 440 с.
5. Потеряйко С. П. Проблеми функціонування правового механізму в єдиній державній системі цивільного захисту. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 251–255. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.37> (дата звернення : 01.09.2022).
6. Терент'єва А. В., Твердохліб О. С. Механізм цивільного захисту ЄС в умовах пандемії COVID-19. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. Вип. 2. С. 110–117. DOI 10.36.030/2664-3618-2020-2-110-117. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2020_2_15 (дата звернення : 01.09.2022).
7. Клименко Н. Г. Державне управління в умовах надзвичайних ситуацій : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2014. 224 с.
8. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Верховна Рада України : Офіційний веб-портал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення : 01.09.2022).
9. Відсьогодні командування ООС запроваджує особливий порядок для Донбасу. Укрінформ : мультимедійна платформа іномовлення України. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2450573->

- komanduvanna-oos-zaprovadzue-osoblivij-poradok-dla-donbasu.html (дата звернення : 01.09.2022).
10. Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2020 р. № 338-р. Верховна Рада України : Офіційний веб-портал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/338-2020-%D1%80/ed20200325#Text> (дата звернення : 01.09.2022).
 11. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Президент України : офіційне інтернет представництво. URL : <https://www.president.gov.ua/documents /642022-41397> (дата звернення : 01.09.2022).
 12. Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 179-р. Урядовий портал : єдиний вебпортал органів виконавчої влади в Україні. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-organizaciyu-funkcionuvannya-yedinoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-v-umovah-voennogo-stanu-179-240222> (дата звернення : 01.09.2022).
 13. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 р. № 573. Верховна Рада України : офіційний веб-портал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення : 01.09.2022).
 14. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2017 р. № 733. Верховна Рада України : офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF> (дата звернення : 01.09.2022).
 15. Оцінка екологічної шкоди та пріоритети відновлення довкілля на сході України. Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Київ : ВАІТЕ, 2017. 88 с.
 16. У Державній службі з надзвичайних ситуацій створюється 80 нових піротехнічних підрозділів. УКРІНФОРМ. Укрінформ : мультимедійна платформа іномовлення України. URL : <https://www.ukrinform.ua/ rubric-society/3517184-u-dsns-stvoruut-80-novih-pirotehnicnih-pidrozdiliv. html> (дата звернення : 01.09.2022).
 17. Про утворення Координаційного штабу з питань підготовки проведення обов'язкової евакуації населення Донецької області в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2022 р. № 854. Платформа Ліга : закон. URL : <https://ips.ligazakon.net/document /KP220854?an=1> (дата звернення : 01.09.2022).
 18. Евакуація з Донеччини : алгоритм дій. *Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України* : офіційний сайт.

URL : <https://minre.gov.ua/news/evakuaciya-z-donechchyny-algorytm-diy>
(дата звернення : 01.09.2022).

References

1. Leshchenko, O. Ia. (2020). *Transformatsiia systemy tsyvilnoho zakhystu Ukrainy v umovakh suchasnykh voienno-politychnykh konfliktiv hibrydnoho typu* [Transformation of the civil defense system of Ukraine in the conditions of modern military-political conflicts of the hybrid type]. (Candidate's thesis). National Institute of Strategic Studies. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Andreiev, S. O. (2017). *Derzhavni systemy tsyvilnoho zakhystu: instytsionalni zasady ta problemy rozvytku* [Public systems of civil protection: institutional foundations and development problems]. Kharkiv : Tim Pabliish Hrup. [in Ukrainian].
3. Bielikova, K. H. (2021). *Teoretyko-metodolohichni zasady funktsionuvannia ta rozvytku systemy informatsiino-analitychnoho zabezpechennia tsyvilnoho zakhystu Ukrainy* [Theoretical and methodological principles of the functioning and development of the system of information and analytical support of the civil defense of Ukraine]. Interregional Academy of Personnel Management. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Volianskyi, P. B., Huriev, S. O., Soloviov, O. S. & Terentieva, A. V. (2021). *Kryzovyi menedzhment i pryntsypy upravlinnia ryzykamy v protsesi likvidatsii naslidkiv nadzvychainykh sytuatsii* [Crisis management and principles of risk management in the process of eliminating the consequences of emergency situations]. Kyiv, Parlam. vyd-vo. [in Ukrainian].
5. Poteriaiko, S. P. (2021). Problemy funktsionuvannia pravovoho mekhanizmu v yedynii derzhavnii systemi tsyvilnoho zakhystu. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, 1, 251–255. doi.org/10.32840/pdu.2021.1.37 [in Ukrainian].
6. Terent'ieva, A. V., Tverdokhlib, O. S. (2020). Mekhanizm tsyvilnoho zakhystu YeS v umovakh pandemii COVID-19. [The EU civil protection mechanism in the context of the COVID-19 pandemic]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. Vol. 2. P. 110-117. doi. 10.36.030/2664-3618-2020-2-110-117 [in Ukrainian].
7. Klymenko, N. H. (2014). *Derzhavne upravlinnia v umovakh nadzvychainykh situatsii* [Public administration in emergency situations]. Kyiv, NADU. [in Ukrainian].
8. Civil Protection Code of Ukraine: Law of Ukraine from 02.10.2012 r. № 5403-VI. Verkhovna Rada of Ukraine: Official web portal of the Parliament of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [in Ukrainian].
9. *Vidsohodni komanduvannia OOS zaprovadzhuie osoblyvyi poriadok dlia Donbasu* [From today, the command of the Operation of the United Forces introduces a special order for Donbass]. (2018). Ukrinform: a multimedia platform for foreign broadcasting of Ukraine. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2450573-komanduvanna-oos-zaprovadz-ue-osoblivij-poradok-dla-donbasu.html> [in Ukrainian].

10. Pro perevedennia yedynoi derzhavnoi systemy tsyvilnoho zakhystu u rezhym nadzvychainoi sytuatsii [On the transfer of the unified state system of civil protection to the state of emergency]: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.03.2020 r. № 338-r. Official web portal of the Parliament of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/338-2020-%D1%80/ed20200325#Text> [in Ukrainian].
11. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 r. № 64/2022. Official online representation of the President of Ukraine. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian].
12. Pro orhanizatsiiu funktsionuvannia yedynoi derzhavnoi systemy tsyvilnoho zakhystu v umovakh voiennoho stanu [On the organization of the operation of the unified state system of civil protection in the conditions of martial law]: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.02.2022 r. № 179-r. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-organizaciyu-funkcionuvannya-yedynoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-v-umovah-voyenno-go-stanu-179-240222> [in Ukrainian].
13. Pytannia zaprovadzhennia ta zdiisnennia deiakykh zakhodiv pravovoho rezhymu voiennoho stanu [The issue of the introduction and implementation of some measures of the legal regime of martial law]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.07.2020 r. № 573. Official web portal of the Parliament of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
14. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu opovishchennia pro zahrozu vynyknennia abo vynyknennia nadzvychainykh sytuatsii ta zviazku u sferi tsyvilnoho zakhystu [On the approval of the Regulation on the organization of notification of the threat of occurrence or occurrence of emergency situations and communication in the field of civil protection]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.09.2017 r. № 733. Official web portal of the Parliament of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].
15. Otsinka ekolohichnoi shkody ta priorytety vidnovlennia dovkillia na skhodi Ukrainy [Environmental damage assessment and environmental restoration priorities in eastern Ukraine]. (2017). Orhanizatsiia z bezpeky ta spivrobitnytstva v Yevropi. Kyiv: VAITE. [in Ukrainian].
16. U Derzhavnii sluzhbi z nadzvychainykh sytuatsii stvoruietsia 80 novykh pirotekhnichnykh pidrozdiliv [80 new pyrotechnic units are being created in the State Emergency Service]. (2022). Ukrinform: a multimedia platform for foreign broadcasting of Ukraine. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3517184-u-dsns-stvoruut-80-novih-pirotekhnichnih-pidrozdiliv.html> [in Ukrainian].
17. Pro utvorennia Koordynatsiinoho shtabu z pytan pidhotovky provedennia oboviazkovoї evakuatsii naseleння Donetskoї oblasti v umovakh voiennoho stanu [On the formation of the Coordination Headquarters for the preparation of mandatory evacuation of the population of Donetsk region under martial

law]; postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.07.2022 r. № 854. League platform: law. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/KP220854?an=1> [in Ukrainian].

18. Evakuatsiia z Donechchyny: alhorytm dii [Evacuation from Donetsk region: action algorithm]: Ofits. sait Ministerstva z pytan reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorii Ukrainy. Retrieved from <https://minre.gov.ua/news/evakuaciya-z-donechchyny-algorytm-diy> [in Ukrainian].

ENSURING CIVIL PROTECTION UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Klymenko Nataliia

Abstract. In the modern world, there is a transition of the civil defense system from responding to possible emergency situations to ensuring the stability of the state in various crisis situations, as well as strengthening the interaction of management bodies and civil defense forces with the armed forces and law enforcement agencies. In Ukraine, this process is taking place under the difficult conditions of martial law introduced as a result of the large-scale invasion of the Russian Federation troops into the territory of Ukraine. The conducted research shows that the following are the features of providing civil protection in the conditions of martial law. The single state system of civil protection, which relies on its provision, from February 24, 2022, functions simultaneously in two regimes: the regime of an emergency situation, established for the purpose of eliminating the consequences of a medical and biological emergency of a natural nature at the state level and ensuring the sanitary and epidemic well-being of the population, and is ready to carry out assigned tasks in a special period, including wartime, taking into account the specifics determined by the requirements of international humanitarian law, laws of Ukraine «On the legal regime of martial law» and «On mobilization training and mobilization». It is entrusted with the liquidation of the consequences of emergency situations, which occur not only in everyday conditions, in the conditions of the state of emergency and quarantine, but also in the conditions of martial law. At the same time, it is worth noting that during 6 months of large-scale military operations, the detection and destruction of explosive objects has acquired the scale of humanitarian demining, rescuing people from rubble due to the impact of missiles or their debris has become a mass phenomenon, as well as the elimination of accidents at life support facilities and critical infrastructure. And in the conditions of the impossibility of holding the heating season in some areas of the regions where active hostilities are taking place, mandatory evacuation of the civilian population to safer regions is also added. In addition, there are rare cases when emergency and rescue units cannot reach the work sites due to constant shelling by the troops of the aggressor country, which greatly complicates rescue and recovery work.

Keywords: martial law, Civil Protection, crisis emergency.